

які прибували в числі офіційних делегацій.

Шістдесятники пов'язували із іменем Тараса Шевченка відродження України, насамперед, її мови, культури, народних звичаїв. На початку 1960-х років їх діяльність мала суто культурологічний характер. Але комуністична влада вбачала у цьому поколінні продовжувачів справи «розстріляного Відродження», тому тих, хто не покаявся, не скорився – чекала жорстока розправа: тюрми, табори, психіатричні лікарні-в'язниці, і навіть після завершення заслання – заборона повертатися в Україну. По суті, це було продовження політики комуністичної влади – нищення національної української інтелігенції.

### Література

1. Кириченко С. Люди не зі страху. Українська сага: Спогади / Перед сл. Ю. Бадзьо / Світлана Кириченко. – К.: Смолоскип, 2013. – 920 с.
2. Літопис: 1988 – 1995 рр. // Науковий архів ШНЗ, ф.5, оп.8, спр.3 – На 191 арк.
3. Останнім шляхом Кобзаря / Авт кол.: Грабович Г., Дзюба І. М., Жулинський М.Г., та ін. – К.: «Український літопис», 1994 / Упоряд. Новицький М. А. – 280 с.
4. Плахотнюк Микола. Двадцять друге травня / Микола Плахотнюк. Коловорот: Статті, спогади, документи / Упорядкування та коментарі В. Чорновіл. – К.: Смолоскип, 2012. – 510 с.
5. Тарахан-Береза З.П. Святиня: Науково-документальний літопис Тарасової гори / Зінаїда Тарахан-Береза. – К.: Родовід, 1998. – 544 с.
6. Чорновіл В. Про відзначення в Києві роковини перевезення тіла Тараса Шевченка на батьківщину // В'ячеслав Чорновіл. Твори: у 10 – ти томах. – Т.3 / Упор. В. Чорновіл. Передм. М. Косів. – К.: Смолоскип, 2006.
7. Центральний державний архів громадських об'єднань України. – Ф.1, оп.24, спр. 5894.
8. Шевчук В. На березі часу. Мій Київ. Вхідни: Автобіографічна оповідь-есе / Валерій Шевчук. – К.: Темпора, 2002. – 272 с.

УДК 93 | 94

## ВІШАНУВАННЯ ПАМ'ЯТІ ІВАНА ҐОНТИ В УКРАЇНІ

**Ольга Юрченко,**

*кандидат історичних наук, доцент кафедри історії та документознавства  
Національного авіаційного університету*

*Висвітлено місце Івана Ґонти в українській історії, заходи, проведені в Україні щодо збереження національної пам'яті одного з керівників селянсько-козацького повстання 1768 р.*

**Ключові слова:** *коліївщина, гайдамаки, селянсько-козацьке повстання, вшанування пам'яті.*

*The place of Ivan Gonta in Ukrainian history, the measures taken in Ukraine to preserve the national memory of one of the leaders of the peasant-Cossack uprising of 1768 are highlighted.*

**Keywords:** *Koliivshchyna, Haydamaky, peasant-Cossack uprising, commemoration.*

У другій половині XVII ст. Правобережна Україна потрапила під вплив Речі Посполитої та Османської імперії. Це призвело до посилення гноблення, зокрема з боку польських магнатів і шляхти на Правобережжі та західноукраїнських землях. Почалися стихійні виступи та інші прояви непокори з боку народних мас. Кульмінацією визвольного руху стали повстання селянсько-козацьких мас 1768 р. під проводом Максима Залізняка та Івана Ґонти, які увійшли в історію під назвою «Коліївщина».

Іван Ґонта народився в сім'ї селянина – кріпака в с. Розсішки на Уманщині-

ні. Відомо, що він здобув гарну освіту як на той час. У науковій праці В.І. Гусєва «Видатні постаті в історії України ІХ-ХІХ ст. Короткі біографічні нариси. Історичні та художні портрети» наводиться згадка про Гонта його сучасниці, доньки уманського губернатора Вероніки Кробс: «Він не лише говорив, а й чудово писав по-польські, а виховання його було таке, що й тепер його можна було вважати шляхтичем» [1, с.232]. Гонта був здібним юнаком, і згодом був зарахований до уманської козацької міліції, сформованої з місцевих селян. Пізніше Гонта став старшим сотником. Він звернув на себе увагу С. Потоцького, став його довіреною особою. За це одержав у володіння 2 села – Розсішки та Орадівку. Є свідчення, що С. Потоцький також звільнив сотню Гонта з-під командування полковників та підпорядкував її безпосередньо губернаторові. Крім того, він обіцяв випросити в короля грамоту на шляхетство для Гонта. Іван Гонта залишився в пам'яті й як меценат. Адже у 1760 р. на власні кошти збудував церкву святої Параскеви у рідному селі. Разом із дружиною робили значні пожертвування на храм. За такі вчинки вони удостоїлися честі бути намальованими в цій церкві. І все ж таки, незважаючи на привілейоване становище, Гонта залишався вірним православної вірі, українському народові, не перейшов на бік католиків. Він мав шанс зробити блискучу кар'єру, але доля складалась по-іншому. Коли почалися виступи проти польської шляхти і до Умані підійшов двохсоттисячний загін Максима Залізняка, Гонта та 400 козаків перейшли на їх бік та залучилися до повстання, яке охопило Поділля, Волинь, Полісся. За підрахунками науковців загалом у червні – липні 1768 р. на Правобережній Україні діяло 30 гайдамацьких загонів, які контролювали значну територію. Повстанці відчайдушно боролися, але Річ Посполита за допомогою Росії придушила цей виступ. І. Гонта та М.Залізняк потрапили у пастку, а їх загони були розбиті. Іван Гонта загинув у 1768 р. у жахливих муках [1, с.233].

Сьогодні ми розуміємо, що І.Гонта приєднався до коліївського повстання тому, що був ідейним патріотом, щиро любив Україну, переймався проблемами поневоленого українського народу, бажав допомогти йому визволитися з-під важкого іноземного ярма та повернути собі волю у власній, відновленій, самостійній державі.

В Україні не забули про свого героя. Про Івана Гонта народ склав багато пісень, легенд, переказів, про нього написано чимало літературних творів, наприклад – поема Т. Г. Шевченка «Гайдамаки». У 1948 р. на честь Івана Гонта с. Серби Чернівецького району Вінницької області (там було страчено І. Гонта), було перейменовано на с. Гонтівка.

1 листопада 2015 р. на території ГК «Уманська фортеця» відбулося урочисте відкриття пам'ятника, встановленого на честь героїв Коліївщини М. Залізняка та І. Гонта. Взагалі будівництво пам'ятника було заплановане міською владою ще на 1968 р. Відтоді в Умані на місці майбутнього будівництва було встановлено камінь-обітницю. Перший проектний макет пам'ятника був розроблений І. Гончаром. Але втілення його у життя було значно затримано. Висота вже встановленого у 2015 р. пам'ятника 8 м, вага 5 т. На вершині відображена зустріч Залізняка та Гонта верхи на конях, котрі відповідно тримають витягнуте догори руків'я шаблі та піднятого списа. На верхній частині композиції можна бачити цитату з вірша Павла Тичини: «Я єсть народ, якого Правди сила ніким звоєвана ще не була!». Пам'ятник було виконано за ескізним проектом І. Гончара. Скульптором став І.Зарічний. Допомогу надали також О. Огнівенко, В. Микитчак, П.Микитчак [3].

Персональні пам'ятники І. Гонті встановлені у с. Гонтівка, с.Христинівці (Черкаська обл.), с.Жаботин (Черкаська обл.). Зображення І.Гонта є на деяких державних марках та листівках України. Вулиці Івана Гонта існують у ряді населених пунктів України, зокрема, в Києві, Львові, Іллінцях. Провулки Іва-

на Гонта є в Житомирі, Білій Церкві, Дрогобичі.

У 2018 р. згідно Постанови Верховної Ради України «Про відзначення пам'ятних дат і ювілеїв у 2018 році» [4] в Україні відмічалось 250 років з часу початку Коліївщини - гайдамацького повстання 1768-1769 рр., одним з керівників якої був й Іван Гонта.

Це рішення ВР України викликало неоднозначну реакцію у суспільстві. В Україні Коліївщину називають важливим періодом національно-визвольної боротьби, а її ватажків М. Залізняка та І. Гонта - героями. За кордоном є й протилежні думки. Так, деякі польські історики вважають М. Залізняка і І. Гонта «розбійниками», «зрадниками», а єврейські науковці називають їх «погромниками» та «убивцями». Коліївщину іменують як «уманську різню».

Для відзначення 250-річчя з часу початку Коліївщини український уряд рекомендував провести виховні години на цю тему, «круглі столи», науково-практичні конференції, виставки, конкурси, тематичні телерадіопередачі, випустити пам'ятні монети, марки. Київрада підтримала таке рішення. Але окремі представники національних меншин в Україні були іншої думки. Так, проти таких намірів висловились, зокрема Асоціація єврейських організацій і громад України [2, с.119]. Трагування подій 1768-1769 років вони вважають «застарілими», «деструктивними». Відомо, що у різних народів різна історична пам'ять, різні підходи до оцінки тих чи інших подій. І далеко не завжди їх можна в цьому примирити. Але беззаперечним є той факт, що намагання повстанців Коліївщини відновити інститут державності на Правобережжі, створити власну країну свідчила про міць та силу українського національно-визвольного руху, його незламність, незважаючи на іноземне панування. Виходячи з цього, мабуть є сенс відзначати історичні ювілеї, в тому числі й річниці Коліївщини, з глибоким розумінням історичних подій та винесенням уроків історії. А для виховання нащадків українських героїв суттєве значення має вшануванням тих, хто віддавав життя за свій народ.

Отже, відзначення ювілейної дати відбулось. З 25 травня до 24 серпня 2018 р. пройшла міжобласна історична поштова естафета «250 років Коліївщині», яка охопила понад 150 населених пунктів семи областей сучасної України. У колонній залі Київської міської ради був проведений вечір пам'яті гайдамаків. Національний банк України випустив пам'ятну монету «Холодний Яр». У квітні 2018 р. пройшла низка заходів, присвячених 250-літтю повстання – фестиваль «Гайдамацьке коло» в с.Забір'ї на Київщині, вечір пам'яті Максима Залізняка, історико-просвітницький захід «Товмацький курінь» у с. Товмачі на Черкащині та фестиваль «Коліївщина-250» в Умані.

Значною подією у наукових колах стало видання двох історичних монографій. Це праця Т. Чухліба «Магнат, козак і гайдамака. Боротьба за владу Русі-України з Короною Польською (1569-1769 рр)» [6] та монографія Т. Таїрової-Яковлевої «Коліївщина: великі ілюзії»[5]. Були проведені науково-практичні конференції в ряді освітніх та наукових установ. У Черкасах – «Коліївщина 1768-1769 років. Козацько-гайдамацьке повстання на Правобережній Україні: історичні реалії та національна пам'ять» (08-09.06.2018 р.) та в Умані – НПК «Зцілюючи рани минулого: 1768 рік в історії України (православна, римо-католицька, унійна та юдейська етноконфесійні спільноти в умовах Барської конфедерації, Коліївщини і російської окупації)» (14-15.06.2018 р.). За результатами роботи конференції був виданий збірник «Коліївщина: право на повстання» [2].

Отже, пам'ять про Івана Гонта, інших героїв Коліївщини, вшанування пам'яті видатних постатей України є невід'ємною складовою національної пам'яті і самоідентифікації українців.

## Література

1. Гусев В.І. Видатні постаті в історії України IX-XIX ст. Короткі біографічні нариси. Історичні та художні портрети /В. І. Гусев (кер. кол.авт.), В. П. Дрожжин, Ю. О. Калінцев, О. Г. Сокирко, В. І. Червінський. Київ : Вища школа, 2002. 359 с.
2. Коліївщина: право на повстання: збірник наукових і науково-популярних статей, присвячений 250-літтю національно-визвольного повстання 1768-1770 років. Київ : Видавець Марко Мельник, 2020. 344 с.
3. Майборода В. Відкриття пам'ятника М.Залізняка і І. Гонти в Умані. URL: <https://www.ar25.org/article/vidkryttya-pamyatnyka-mzaliznyaku-i-igonti-v-umani.html>
4. Про відзначення пам'ятних дат і ювілеїв у 2018 році. Постанова Верховної Ради України № 2287-VIII від 08.02.2018. /Відомості Верховної Ради (ВВР), 2018, № 11. ст.65.
5. Таїрова-Яковлєва Т. Коліївщина: великі ілюзії. Київ : Кліо, 2019. 256 с.
6. Чухліб Тарас. Магнат. Козак і Гайдамака. Боротьба за владу Русі-України з Короною Польською (1569-1769 рр.). Київ : Києво-Могилянська академія, 2018. 464 с.

УДК 316.77:352

## ТРАГІЧНА ДОЛЯ СТУДЕНТІВ ФАРМАЦЕВТИЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ ЛЬВІВСЬКОГО МЕДИЧНОГО ІНСТИТУТУ У 40-ИХ РОКАХ ХХ СТОЛІТТЯ: ДО ПРОБЛЕМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПАМ'ЯТІ

**Лідія Яворська,**

*кандидат фармацевтичних наук, доцент кафедри  
фармації Тернопільського національного медичного  
університету імені І. Я. Горбачевського*

*У статті висвітлено трагічний життєвий шлях студенток-фармацевток відновленого в 1944 р. Львівського державного медичного інституту, активних учасниць боротьби за волю України у 40-х роках ХХ століття.*

**Ключові слова:** *студенти-фармацевти, боротьба за волю України, арешти, тюремне ув'язнення, загибель.*

*The article highlights the tragic life path of female pharmacists, students of the Lviv State Medical Institute reinstated in 1944, active participants in the struggle for freedom of Ukraine in 1940s.*

**Keywords:** *pharmacist students, fight for freedom of Ukraine, arrests, imprisonment, death.*

Особливо актуальними нині є слова відомого українського державного і громадсько-політичного діяча Сергія Єфремова: «Мало якому народові в світі доводилося переживати трагічнішу долю, ніж та, що зазнав за своє історичне життя народ український. Ще не одному поколінню доведеться добре попрацювати над висвітленням трагічних сторінок нашої історії. Адже ми не маємо права забувати жодного імені, принесеного в жертву кровожерливій варварсько-тоталітарній системі».

За участь у збройній боротьбі або співпраці з УПА більшовицька влада звинувачувала цілі родини в антидержавній діяльності і нищила фізично або вивозила у віддалені райони Півночі, Сибіру чи Казахстану. Це стосується і родин, в яких були студенти-фармацевти. Особливу увагу заслуговують ті, чие життя обірвалося у молодому студентському віці.

Використавши архівні матеріали, особові справи, літературні джерела, а також спогади рідних і близьких, наводимо основні біографічні дані трьох сту-